

MEMÒRIA ENTERRADA

Les plaques *Stolpersteine* commemoraran les víctimes del poble de Tivissa als camps de concentració nazi

Docent: Manolo Bobes Castell
Curs 2025-2026
Institut Julio Antonio
Móra d'Ebre
9/1/2026

Un home és oblidat quan el seu nom és oblidat

Günter Deming

RESUMEN

Este trabajo de investigación se centra en el proyecto de las *stolpersteine*, una iniciativa de Gunter Demnig que tiene como objetivo mantener viva la memoria histórica de las víctimas del nacionalsocialismo a partir de los adoquines de memoria. Estos se colocan en la acera, concretamente frente a la residencia donde vivió la víctima. Los adoquines en forma de cubo tienen una medida de 96mm x 96mm x 100mm y contienen la información básica de la víctima, es decir, en la parte superior siempre hay «Aquí vivió», lo que vincula a la persona con el espacio y, a continuación, el nombre y apellidos, la fecha de la deportación y el lugar y, finalmente, si fue liberada o asesinada, con la fecha correspondiente.

El objetivo principal de este trabajo sería lograr colocar al menos, una *stolpersteine* a una de las víctimas de Tivissa, ya que de esta forma la víctima reciba un reconocimiento que nunca ha tenido. Por otro lado, otro objetivo sería fomentar la memoria histórica del pueblo, de manera que todo el mundo sepa que hubo diferentes víctimas del holocausto en Tivissa y que muchos de ellos no sobrevivieron. Para terminar, uno de los objetivos que también hay en este trabajo es que la gente aumente su conocimiento sobre las víctimas de los campos de concentración que hubo en la Ribera d'Ebre gracias a trabajos como este.

En conclusión, las *stolpersteine* son una herramienta potente para mantener viva la memoria de las víctimas del nazismo y fomentar la reflexión sobre la conciencia colectiva y la importancia de no olvidar el pasado.

ABSTRACT

This research work focuses on the *stolpersteine* project, an initiative by Gunter Demnig aimed at keeping the historical memory of the victims of National Socialism alive through memorial stones. These are placed on the pavement, specifically in front of the residence where the victim lived before losing their life. The stones, in the shape of cubes, measure 96mm x 96mm x 100mm and contain the basic information of the victim, meaning that at the top it always says "Here lived", thereby linking the person to the space, followed by their name, surname, the date of deportation, and

the place, and finally, whether they were liberated or murdered, along with the corresponding date.

The main objective of this work would be to place a *stolpersteine* for one of the victims from Tivissa, as in this way the victim would receive recognition that they have never had. On the other hand, another objective would be to promote the historical memory of the town. It is black that everyone should know that there were different victims of the Holocaust in Tivissa and that many of them did not survive. Finally, one of the aims of this work is for people to increase their knowledge about the victims of the concentration camps that existed in the Ribera d'Ebre thanks to works like this.

In conclusion, the *stolpersteine* are a powerful tool to keep the memory of the victims of Nazism alive and to promote reflection on collective consciousness and the importance of not forgetting the past.

Paraules clau (keywords)

1. *Stolpersteine*
2. Nazisme
3. Victima
4. Memòria
5. Tivissa

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	1
2. CONTEXTUALITZACIÓ HISTÒRICA	4
2.1 Stolpersteine.....	4
2.1.1 Història i formació general de les Stolpersteine.....	4
2.1.2 Stolpersteine a nivell mundial.....	5
2.1.3 Stolpersteine a nivell nacional.....	5
2.1.4 Stolpersteine a nivell provincial.....	6
2.1.5 Stolpersteine a nivell municipal.....	6
2.2 Recerca d'informació.....	7
2.2.1 Recerca al memorial democràtic i altres webs.....	7
2.2.1.1 Josep Amigó Pallisé.....	11
2.2.1.2 Josep Maria Cavallé Cedó.....	11
2.2.1.3 Josep Fortuny Sabater.....	12
2.2.1.4 Josep Juncosa Escoda.....	14
2.2.2 Registre civil de Tivissa.....	15
2.2.3 Recerca per diferents Ajuntaments.....	17
3. TREBALL DE CAMP	18
3.1 Visites a diferents stolpersteine.....	18
3.2 Enquesta sobre les Stolpersteine.....	20
3.3 Entrevista.....	21
4. PROJECTE EDUCATIU	22
5. CONCLUSIÓ	30
6. AGRAÏMENTS	32
7. LLISTAT DE REFERÈNCIES	33
8. ANNEXOS	37
8.1 Annex 1.....	37
8.2 Annex 2.....	39
8.3 Annex 3.....	44
8.4 Annex 4.....	46
8.5 Annex 5.....	48

1. INTRODUCCIÓ

Avui en dia, tothom és conscient de l'existència dels camps de concentració nazi que hi va haver durant la Segona Guerra Mundial, però realment la gent coneix les víctimes que va haver-hi pels nostres pobles i les persones que van ser deportades a aquests? En aquest treball s'intentarà donar visibilitat a les víctimes del poble de Tivissa.

Amb aquest treball es pretén recollir i analitzar el màxim nombre de dades possibles amb l'objectiu de fonamentar, de manera rigorosa i documentada, la futura instal·lació d'una llamborda de memòria històrica, *Stolpersteine*, a Tivissa. Aquest treball d'investigació parteix de la necessitat de comprendre el context històric, social i polític que va conduir tantes persones, a patir l'exili republicà, la reclusió en camps de refugiats francesos i posteriorment, la deportació als camps de concentració nazis.

Pel que fa la hipòtesi de la investigació, les víctimes dels camps de concentració nazi de Tivissa no han rebut cap llamborda de memòria per la seva estança als camps d'extermini.

Amb l'objectiu de corroborar aquesta hipòtesi i aprofundir en la matèria, el projecte es planteja les fites següents:

1. Aconseguir ficar una *stolpersteine* a alguna víctima.
2. Donar més visibilitat a les víctimes originàries de Tivissa als camps de concentració nazi.
3. Augmentar el coneixement sobre la història de les víctimes als camps de concentració nazi a la Ribera d'Ebre.

Quant a la metodologia seguida per a la realització d'aquest treball, el procediment s'ha estructurat en diverses fases consecutives:

Observació inicial i contextualització

Primer de tot es començarà amb una observació de les persones que van ser deportades a camps de concentració nazi del municipi, i de quina manera se'ls hi podria commemorar amb una *stolpersteine*.

Planificació del treball

Un cop acabat el primer punt, el que es durà a terme en aquest, serà definir tots els instruments i eines de treball que s'utilitzaran. Posteriorment, es marcaran tots els lliuraments del projecte de manera que es farà com un calendari per no oblidar-ne cap i entregar-los a temps.

Execució: Recollida de dades

Pel que fa a la part pràctica de la investigació, aquesta es durà a terme durant el mes de juliol seguint el cronograma següent:

Primeres dues setmanes: Es realitzarà una recerca exhaustiva d'informació a través de fonts diverses, com llibres, webs especialitzades, articles d'interès i arxius històrics. Aquesta tasca permetrà construir una base teòrica sòlida sobre el tema.

Tercera setmana de juliol: Es duran a terme les entrevistes orals a familiars de les víctimes. Aquesta activitat és fonamental per recollir testimonis i opinions que aportin un valor humà i inèdit a l'estudi.

Últims dies de juliol: Es visitarà el territori per localitzar les plaques commemoratives existents a la Ribera d'Ebre. En aquesta fase es farà un registre fotogràfic i es prendran notes per relacionar la informació històrica amb la realitat geogràfica local.

Processament de la informació

Un cop recollides totes les dades, es classificaran per tipologia i s'ordenaran cronològicament els fets. Per últim, es transcriuran les entrevistes.

Anàlisi

Amb totes les dades ordenades, es realitzarà una anàlisi on es compararan totes les fonts amb les dades obtingudes i s'avaluarà fins a quin punt les *Stolpersteine* compleixen amb el seu objectiu de mantenir viva la memòria històrica.

Conclusió i revisió final

Per acabar el treball, es recullen les conclusions del projecte. Es valora si la hipòtesi inicial es compleix o no, i es destaca la importància de les plaques commemoratives com a eina de memòria històrica.

2. CONTEXTUALITZACIÓ HISTÒRICA

2.1 *Stolpersteine*

2.1.1 Història i formació general de les *Stolpersteine*

La pedra que fa ensopegar, és el significat literal de les *stolpersteine*. El projecte *stolpersteine* és obra de l'autor alemany Gunter Demnig. Aquest, es va iniciar a la ciutat de Colònia quan la ciutat es va negar a la deportació de gitanos als camps de concentració durant la Segona Guerra Mundial. L'artista va començar a treballar per recordar la població gitana, que van ser els primers deportats. Posteriorment, el va dedicar a totes les víctimes del nacionalsocialisme entre els anys 1933-1945. El 1992 va idear les *Stolpersteine* que al 1996 va començar a instal·lar sense permís, il·legalment, des de l'any 2000 ho fa per tota Europa. Les llambordes disperses permeten adonar-se de la magnitud de la tragèdia, en lloc de nombres, però, parlen en primera persona, amb noms i cognoms. L'objectiu de l'artista és fer aturar els vianants mentre llegeixen el nom de la persona i quin va ser el seu destí. Aquestes llambordes mesuren 96 mm x 96 mm x 100 cm, fetes de ciment i cobertes de llautó daurat, on consten les dades de la víctima. A la part superior sempre hi ha escrit «Aquí visqué», amb la qual cosa es vincula la persona a l'espai i, a continuació, el nom i cognoms, la data de la deportació i el lloc i, finalment, si fou alliberada o assassinada, amb la data corresponent. Aquestes es col·loquen a la vorera, davant la darrera residència on va viure la persona abans de perdre la llibertat.

Segons el Memorial Democràtic de Catalunya els requisits per a una *Stolpersteine* són els següents:

- Certificat de naixement del Registre Civil i/o certificat de bateig de la parròquia de naixement.
- Padró d'habitants del 1936 on consti l'adreça de residència. En el seu defecte, còpia del darrer padró on consti la persona.
- Recerca històrica sobre la persona deportada que inclogui la següent informació i períodes:
  - Dades personals i professionals.
  - Període de la Guerra Civil espanyola.

- Arribada a França: emigració econòmica o exili.
  - Període de la Segona Guerra Mundial amb detall del seu enrolament en companyies de treballadors estrangers o la seva participació a la resistència, si s'escau.
  - Lloc i circumstàncies de la mort.
  - En el cas dels supervivents, detall de la seva vida posterior.
  - Tot allò que sigui d'interès per traçar la biografia de la persona que va patir la deportació.
- Dades sobre els familiars de la persona deportada: nom i cognoms, lloc de residència i parentiu.

Projecte educatiu. Proposta d'activitats dirigides a l'alumnat i/o professorat dels centres educatius del municipi i/o comarca a fi de donar a conèixer les circumstàncies singulars i locals de l'episodi històric vinculat a l'exili i la deportació, la biografia dels deportats i el concepte de la memòria democràtica, entre d'altres.

2.1.2 Stolpersteine a nivell mundial

En l'actualitat hi ha més de 120.000 *Stolpersteine* col·locades en més de 30 països, com Alemanya, Andorra, Noruega, Grècia, Espanya, etc., però tot va començar amb la primera llamborda, que es va instal·lar el 1997 a Kreuzberg, districte de Berlín. D'altra banda, també se n'han instal·lat a l'Argentina, a Buenos Aires, i pròximament el 2026 al Brasil, a São Paulo. Així, es pot definir sense por d'equivocar-se que aquest és el projecte de memòria descentralitzada més vast d'Europa.

2.1.3 Stolpersteine a nivell nacional

Avui en dia, a l'Estat Espanyol ja s'han instal·lat a prop de 1000 "pedres de l'ensopegada", però la primera de totes va ser el 2015, a Catalunya concretament al municipi de Navàs, Bages. Des d'aquell moment s'han començat a instal·lar per arreu de l'Estat. A hores d'ara les comunitats autònomes amb més *Stolpersteine* encara són Catalunya i Madrid, amb 678 i 449 respectivament. Tot i que, comunitats com Andalusia i la Comunitat Valenciana ja n'estan afegint cada cop més.

2.1.4 Stolpersteine a nivell provincial

A les Terres de l'Ebre se'n troben 21, de les quals 10 estan instal·lades a Flix, 10 més a Amposta i 1 a Guiamets. Les primeres dues pedres de memòria van ser instal·lades a Amposta al 18/6/2021, gràcies a la recerca biogràfica dels alumnes de l'Institut Ramon Berenguer IV, i posteriorment van ser instal·lades les 8 restants.

2.1.5 Stolpersteine a nivell municipal

Al poble de Tivissa, actualment, no se'n troba cap, tot i que hi ha 5 víctimes al poble. En aquest treball s'intentarà assentar-ne mínim una al municipi, amb l'objectiu que totes les persones que visitin el poble coneguin la història d'aquella víctima. En cas que se'n puguin instal·lar més, els visitants podran fer un petit recorregut de totes les víctimes.

Font: *Stolpersteine*. (s. f.). Memorial Democràtic.

Font: Asociación Triángulo Azul *Stolpersteine* de Andalucía

2.2 Recerca d'informació

2.2.1 Recerca al memorial democràtic i altres webs

Deportats de Tivissa a camps de concentració nazi segons el buscador de deportats a camps de concentració nazi del govern d'Espanya:

Nombre	Población	Estado	Fecha
ALABART PASCUAL, José	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Fallecido	27/04/1905
AMIGO PELLISÉ, José	Tivissa	Liberado	05/05/1945
ARIÑO CEDÓ, Agustín	Tivissa	Fallecido	13/10/1941
BARGALLO SERRAS, Juan	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Fallecido	14/04/1941
BORRELL BARGALLÓ, Domingo	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Liberado	05/05/1945
CABALLÉ SEDÓ, José	Tivissa	Fallecido	10/05/1944
CASTELLVÍ MARGALEF, José	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Liberado	05/05/1945
CASTELLVÍ PEÑA, Jaime	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Fallecido	24/11/1941
CEDÓ MARGALEF, Domingo	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Fallecido	01/01/1942
CEDÓ MARGALEF, Ramón	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Fallecido	06/11/1941
DOMENECH BORRELL, Jaime	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Liberado	05/05/1945
FORTUNI SABATÉ, José	Tivissa	Fallecido	05/02/1942
JUNCOSA ESCODA, José	Tivissa	Fallecido	17/11/1944
PUJOL MARGALEF, Daniel	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Fallecido	14/11/1941
PUJOL MARGALEF, Pedro	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Liberado	05/05/1945
QUINTANA CALTELLVÍ, Joaquín	Tivissa - Serra D'Almos (La)	Fallecido	29/10/1941

Imatge 1: Buscador de Españoles deportados a Campos de Concentración

Aquesta imatge mostra una llista de 16 víctimes del municipi que tenien connexions amb els camps nazis. El registre conté els noms de les persones que van néixer a Tivissa i Serra d'Almos. També mostra les seves dates i indica si els individus van ser alliberats o van morir en captivitat.

Font: *Españoles deportados a Campos de Concentración Nazis*. (s. f.). Ministerio de Cultura - Gobierno de España.

Deportats Tivissans a camps de concentració nazi segons el memorial democràtic, el *Buscador de represaliados de la Guerra Civil española* i Deportats de la Terra Alta i de la Ribera d'Ebre a camps nazis:

Josep Amigó Pellisé

Identificació:

- **Nom i cognoms:** Josep Amigó Pellisé
- **Data de naixement:** 05-03-1909
- **Lloc de naixement:** Tivissa, Ribera d'Ebre, Espanya
- **Data de defunció:** 10-1986
- **Lloc de defunció:** Bésiers, França

Situació del deportat:

- **Situació:** Alliberat/da
- **Data:** 05-05-1945
- **Deportació:** 31-08-1941
- **Lloc:** Camp de concentració de Mauthausen

Josep Caballé Sedó

Identificació:

- **Nom i cognoms:** Josep Caballé Sedó
- **Data de naixement:** 01-09-1904
- **Lloc de naixement:** Tivissa, Ribera d'Ebre, Espanya

Situació del deportat:

- **Situació:** Assassinat/da
- **Data:** 10-05-1944
- **Deportació:** 25-01-1941
- **Lloc:** Steyr-Münichholz

Josep Juncosa Escoda

Identificació:

- **Nom i cognoms:** Josep Juncosa Escoda
- **Data de naixement:** 12-01-1914
- **Lloc de naixement:** Tivissa, Ribera d'Ebre, Espanya
- **Data de defunció:** 17-11-1944
- **Lloc de defunció:** Floridsdorf, Camp de concentració de Mauthausen

Situació del deportat:

- **Situació:** Assassinat/da
- **Data:** 17-11-1944
- **Deportació:** 06-08-1940
- **Lloc:** Floridsdorf

Agustí Aviño Cedó | Ariño

Identificació:

- **Nom i cognoms:** Agustí Aviño Cedó | Ariño
- **Data de naixement:** 24-03-1892
- **Lloc de naixement:** Tivissa, Ribera d'Ebre, Espanya
- **Data de defunció:** 13-10-1941
- **Lloc de defunció:** Gusen, Camp de concentració de Mauthausen

Situació del deportat:

- **Situació:** Assassinat/da
- **Data:** 13-10-1941
- **Deportació:** 13-12-1940
- **Lloc:** Gusen

Josep Fortuny Sabater | Sabaté

Identificació:

- **Nom i cognoms:** Josep Fortuny Sabater | Sabaté
- **Data de naixement:** 05-12-1912
- **Lloc de naixement:** Tivissa, Ribera d'Ebre, Espanya
- **Data de defunció:** 05-02-1942
- **Lloc de defunció:** Hartheim, Camp de concentració de Mauthausen

Situació del deportat:

- **Situació:** Assassinat/da
- **Data:** 05-02-1942
- **Deportació:** 25-01-41
- **Lloc:** Hartheim

La informació recollida de les diferents webs documenta cinc veïns de Tivissa deportats als camps de concentració nazis durant la Segona Guerra Mundial. El llistat inclou dades bàsiques d'identificació, deportació i destí final. Un d'ells va ser alliberat el 1945, mentre que quatre van morir en captivitat en camps del complex de Mauthausen entre 1941 i 1944.

Altrament, al contrastar la informació és troba que hi han les mateixes víctimes a les diferents webs i la mateixa informació, d'aquesta manera s'afirma que la informació cercada es correcta i verídica

Font: *Banc de la Memòria Democràtica. (s.f)*   **Font:** *Client challenge. (s. f.).*

Font: *Buscador de represaliados de la Guerra Civil española. (s. f.-b).*

D'altra banda, es va buscar més informació a la web del cens electoral de Tarragona de 1913-1934, on es va trobar la informació següent de les víctimes.

2.2.1.1 Josep Amigó Pallisé

Josep Amigó Pellisé:

Núm. 157
Dirección General del Instituto Geográfico, Catastral y de Estadística
 RENOVIACIÓN TOTAL DEL CENSO ELECTORAL
 ordenada por Decreto de 26 de Enero de 1932

Provincia de Tarragona **Término Municipal de TIVISA**

Distrito municipal primero Sección 2.ª

LISTA DEFINITIVA de los electores de la expresada Sección, formada en virtud de lo que dispone el Decreto citado.

Núm. de la lista	APELLIDOS Y NOMBRE DEL ELECTOR	SEXO	EDAD	DOMICILIO Calle y número y número de la casa En los Ayuntamiento (casas, barrios, aldeas o fincas)	Profesión, oficina u ocupación	Letra	Letra
1	Agné Mosegui Teresa	H.	61	Primo, 4	Su sexo	Si	Si
2	Alerany Píñol Pilar	H.	20	Mercado, 1	Id.	Si	Si
3	Alfonso Parrañani Zollo	V.	18	Puente, 14	Labrador	Si	Si
4	Alonso Sánchez Francisco	V.	43	Era, 30	Jardiner	No	No
5	Alós Cantó Tecla	H.	72	Abajo, 3	Su sexo	No	No
6	Amigó Figueras Teresa	H.	12	Sol, 32	Id.	Si	Si
7	Amigó Pellisé Jaime	V.	25	Id., 1	Labrador	Si	Si
8	Amigó Pellisé José	V.	23	Id., 1	Id.	Si	Si
9	Amigó Saladié José	V.	31	Id., 1	Id.	No	No
10	Andrés Gil Dolores	H.	62	Abajo, 3	Su sexo	Si	Si
11	Andreu Figueras Juan	V.	39	Caracol, 22	Labrador	Si	Si
12	Anguera Muela Domingo	V.	15	Abeuradó, 12	Su sexo	Si	Si
13	Arbó Perelló José	V.	48	Era, 15	Pastor	No	No
14	Ariño Cavalle Antonio	V.	24	S. Dionisio, 14	Labrador	No	No
15	Ariño Margalef Josefa	H.	27	Fuente, 6	Su sexo	Si	Si
16	Ariño Vidal Josefa	H.	29	Caracol, 44	Id.	No	No
17	Ariño Vidal Manuel	V.	62	Abeuradó, 9	Labrador	No	No
18	Arvi Brull Soledad	H.	33	Caracol, 50	Su sexo	No	No
19	Auvi Pena Juan	V.	69	Mercado, 13	Labrador	Si	Si
20	Auvi Pena Juan	V.	69	Mercado, 13	Labrador	Si	Si

Sexe: V

Edat: 23

Domicili: Sol 32, 1

Professió: Pagès

Sap llegir i escriure: Si

Imatge 2: Cens de 1934 de Tivissa

Font: CENS 1934 TIVISSA. (s. f.-b).

2.2.1.2 Josep Maria Cavallé Cedó

Josep Maria Cavallé Cedó:

80	Callau Ariño Pedro	V.	28	Id., 34	Id.	Si	Si
81	Callau Ariño Ramón	V.	29	Id., 34	Id.	Si	Si
82	Callau Domínguez Josefa	H.	85	S. Eida, 10	Labores	No	No
83	Callau Domínguez Rosa	H.	68	Caracol, 7	Id.	No	No
84	Callau Borrera Juan	V.	56	Id., 34	Labrador	Si	Si
85	Callau Borrera Ramón	V.	62	Era, 29	Id.	Si	Si
86	Callau Maspralé Ramonca	H.	71	Id., 16	Labores	No	No
87	Callau Martí Ciriac	H.	32	Abajo, 4	Id.	No	No
88	Callau Martí José	V.	76	Era, 22	Labrador	Si	Si
89	Cardona Pagés Dolores	H.	57	Fuente, 10	Labores	Si	Si
90	Cardona Pagés Josefa	H.	32	Id., 10	Id.	Si	Si
91	Cardona Pagés María	H.	46	Fuente, 10	Id.	Si	Si
92	Casas Gabaldó José	V.	42	Caracol, 5	Id.	No	No
93	Castellnou Borrás Rosa	H.	54	Fuente, 5	Labores	Si	Si
94	Castellnou Borrás Domingo	V.	30	Sol, 12	Labrador	Si	Si
95	Castellnou Cavallé Francisca	H.	71	Fuente, 6	Labores	Si	Si
96	Castellnou Cavallé Josefa	H.	63	Prim, 6	Id.	No	No
97	Castellnou Escudé Dolores	H.	41	Id., 1	Id.	No	No
98	Castellnou Escudé Enrique	V.	24	Caracol, 36	Labrador	No	No
99	Castellnou Escudé Teresa	H.	38	Id., 26	Labores	No	No
100	Castellnou Gorba Francisca	H.	61	S. Eida, 6	Id.	No	No
101	Castellnou Gorba Teresa	H.	79	Id., 21	Id.	Si	Si
102	Castellnou Monóla Rosa	H.	63	Sol, 12	Id.	No	No
103	Castellnou Pallés Carmen	H.	33	Prim, 17	Id.	No	No
104	Castellnou Pallés Tecla	H.	24	S. Eida, 13	Id.	No	No
105	Castellnou Pascual Francisca	H.	25	Era, 17	Servienta	No	No
106	Castellnou Quintana Blas	V.	67	Caracol, 66	Labrador	No	No
107	Castellnou Quintana Serafín	V.	69	S. Eida, 13	Id.	No	No
108	Cavallé Cedó Josefa	H.	54	Id.	Labores	No	No
109	Cavallé Cedó José María	V.	28	Fuente, 15	Labrador	No	No
110	Cavallé Cedó Miquel	V.	37	Sol, 23	Id.	No	No

Sexe: v

Edat: 28

Domicili: 28 Font, 15

Professió: Pagès

Sap llegir i escriure: No

Font: CENS 1934 TIVISSA. (s. f.-b).

Imatge 3: Cens de 1934 de Tivissa

A més a més, es va trobar més informació a la web del consell comarcal de la Ribera d'Ebre, on hi posava el següent:

“El 5 i 6 de maig d'aquest any 2005 es compleixen seixanta anys de l'alliberament del camp d'extermini de Mauthausen i els seus comandos per part de les tropes aliades (l'onzena divisió blindada dels EUA), un camp on van ser empresonades i mortes 28 persones de la Ribera d'Ebre dels quals quatre eren del poble de Tivissa:

Agustí Aviñó Cedó – Morí el 13/10/1941 a Gusen (Komando de Mauthausen).

Josep Caballé Cedó – Morí el 10/05/1941 a Steyr (Komando de Mauthausen).

Josep Fortuny Sabaté – Morí el 05/02/1942 al camp d'extermini de Mauthausen.

Josep Juncosa Escoda – Morí el 17/11/1941 a Floresd (Komando de Mauthausen).”

Font: *El Consell Comarcal aprova una declaració per la restitució de la memòria històrica dels morts als camps nazis - Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre*. Consell Comarcal de la Ribera D'Ebre.

2.2.1.3 Josep Fortuny Sabater

Altrament, després d'una recerca intensiva pel cens electoral de 1934 del municipi de Tivissa i no troba més informació, es va començar a navegar per diferents webs en la recerca dels noms de les altres víctimes, fins a arribar a Josep Fortuny Sabater. Aquest es va aconseguir trobar al DOGC, diari oficial de la Generalitat de Catalunya, del 1937. En aquest, es narra el següent, “A la publicació de la present ordre, tots els caps i Oficials de la Guàrdia Nacional Republicana, de servei a

870 Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. -- Núm. 681. -- Dissabte, 27 novembre 1937

Berran Cuadrada i Corbà.	Josep Domingo i Nogués.	Miquel Cardona i Arquesola.
Francisco Segura i Micol.	Josep Joan i Martí.	Manuel Solano i Salgado.
Francisco del Amo i Herrero.	Joan Murillo i Arroyo.	Manuel Torrell i Ibañeta.
Francisco Martín i Castro.	Josep Colapinto i Navarro.	Miquel Batove i Rodríguez.
Berran Castillo i Gutiérrez.	Josep Cebalán i Pastor.	Nicholau Pérez i Ferrández.
Francisco Ramos i Gutiérrez.	Jaume Colapinto i Planell.	Nasari Fofas i Molinero.
Francisco Lora i Ruiz.	Josep Gota i Moreno.	Pere Garcés i Guerrero.
Francisco Alvarco i Hernández.	Josep Vergara i Uchiverri.	Pere Galsalga i Escamez.
Francisco Galloteo i Maia.	Joan García i Mirón.	Pere Uromí i Platat.
Francisco Ferrández i Montestinos.	Josep Moreno i Martínez.	Pere del Río i Garcés.
Elvira Zubillá i Pitaña.	Isidra Llana i Martínez.	Pere Mariani i Marín.
Francisco Ara i Torrenta.	Josep Villarejo i Garcés.	Pere Lucas i Munanarua.
Francisco Torres i Sánchez.	Joan Alvarez i Seco.	Pau Escudero i Orriola.
Francisco Barrero i Calero.	Joan Arta i Moreno.	Pere Molins i Ferrández.
Francisco Xarrea i Rocas.	Josep Benjamín de Abajo.	Pere Molins i Garcés.
Francisco Escarbeno i Amantea.	Josep Gómez i Escobar.	Pere Herrero i Rodenas.
Francisco Beret i Juncosa.	Josep Fortuny i Sabater.	Pere Aranda i Duce.
Francisco Morales i Sánchez.	Josep Salvador i González.	Petroni Villanueva i Sánchez.
Francisco Garcia i Calero.	Josep Ferrando i Besinguer.	Pere Ballesa i Valero.
Francisco Sobrino i Garcés.	Joan Lanzo i Garcés.	Pere Prieto i Ocas.
Gualtes Hazaña i Garcés.	Joaquín Lomana i Campos.	Pere Gualtes i Pallas.
Gervasi Pérez i Costardop.	Jaume Ferrero i Calom.	Panties Ribera i Crequiá.
Gregori Mocheró i Sánchez.	Josep Pérez i Hieda.	Pasqual Calvo i Cleres.
Gregori Sánchez i González.	Josep Villeguana i Salvador.	Rafael Arta i Mir.
Gregori Gutiérrez i Corbi.	Julia Ibáñez i Talavera.	Raimon Puig i Boix.
Gumersind Flaquer i González.	Josep Herrero i Bastomeu.	Rafael de la Cruz i Zafra.
Gregori de Foz i Bapodillo.	Josep Martínez i Pueyo.	Ricard de la Cruz i Pés.
Gená Rull i Ferrández.	Joaquín Herman i Humborla.	Rafael Pérez i Gallo.
Gillem Alvarez i Salguero.	Joan Carrasco i Ferranz.	Rufi Garcés i Garcés.
Gonçal Palacios i Sopena.	Jesús Morales i Esquerza.	Rafael Giménez i Boradla.
Gabriel Rochés i Sánchez.	Joan Caballero i Ferreras.	Rafael Arriola i Ribó.
Gregori Garcia i Rodríguez.	Jaime Pelip i Comanyes.	Ricard Rueda i Villanobas.
Higiní Laguarda i Santalana.	Josep Velasco i Viquez.	Rafael Moreno i Junc.
Ismael Barriga i Bosciano.	Josep Eiler i Martínez.	Ricard Maricó i Bonet.
Isidor Diaz i Martín.	Jesús Soto i Salazar.	Ramon Rodríguez i Matias.
Jesús Sánchez i Duran.	Josep Yovella i Sánchez.	Rafael Segur i Munuera.
Jesús Ferreró i Sánchez.	Josep Juncosa i Escoda.	Roni Abadías i Balasa.
Juanocenci Zubillá i Ferrández.	Joan Durante i Yart.	Ramon Ramis i Ramon.
Joan Sánchez i Matgall.	Josep Romeo i Gualtres.	Ramon Llorens i Alvega.
Joan Campos i Pallas.		Ricard Pérez i Serra.

Imatge 4: Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya

les Comandàncies de Barcelona ex-província de Tarragona, Lleida i Girona, quedareu en expectació de destinació, a les ordres immediates del Coronel, cap accidental de la Cinquena Zona”, on posteriorment publiquen tots els noms. Aquí es pot apreciar, que la nostra víctima va formar part de la “Guardia Nacional Republicana”, motiu pel qual es pensa que va ser exiliat a França i posteriorment deportat al camp de concentració de Mauthausen.

Continuant amb la recerca de Josep Fortuny Sabater, es va arribar a la Gaceta de Madrid i investigant el que era, es va arribar a una conclusió. La Gaceta de Madrid va ser una publicació periòdica editada a la capital espanyola des de 1661 fins al 1939. En aquesta hi exposava el següent: “En uso de las atribuciones que me están conferidas y por reunir las condiciones prevenidas para servir en el Instituto los individuos que lo han solicitado, los cuales han efectuado su presentación en las Comandancias que se indican antes del nombre de cada uno, que se expresan en la siguiente relación, que comienza con Francisco Gallardo Segura y termina con Adolfo Benages Martín, he tenido a bien concederles el ingreso en el mismo, con destino a las que también en dicha relación se les consigna, debiendo verificarse el alta tan pronto efectúen su incorporación en la Comandancia de destino, que lo será en el plazo máximo de cuarenta y ocho horas, a partir de la publicación de la presente en la Gaceta De Madrid.

Madrid, 28 de Agosto de 1936.— El Inspector general, José Sanjurjo Rodríguez Arias. Señores Coroneles de los Tercios y Primeros Jefes de Comandancia.”

I posteriorment els noms que hi ha a la imatge adjuntada.

En aquest text, es convoquen als voluntaris de la Guàrdia Civil i destinen a cadascú al seu lloc demanat. Però com podem veure-ho, la imatge és del 30 d'agost del 1936 i, per tant, Madrid encara era republicana, això significa que els convoquen per lluitar contra en l'exèrcit sublevat.

1560	30 Agosto 1936	Gaceta de Madrid.—Núm. 243
Primera del 10.º, Pascual Calvo Civera, al 1.º Tercio. Segunda del 10.º, Manuel Velasco Osano, al 10.º Tercio. Segunda del 19.º, José Fortuny Sabater, al 19.º Tercio. Segunda del 19.º, Mariano Molina Lacroza, al 19.º Tercio. Segunda del 19.º, Antonio Ramada Mauri, al 19.º Tercio. Segunda del 19.º, José Salvador González, al 19.º Tercio. Jaén, Francisco Ruiz Delgado, a la Comandancia de Jaén. Guipúzcoa, Fidel Antóniz Cardeiro, a la Comandancia de Guipúzcoa. Guipúzcoa, Valentia las Horas Fernández, a la Comandancia de Guipúzcoa. Guipúzcoa, Antonio Prud Molero, a la Comandancia de Guipúzcoa. Barcelona, Francisco Ruiz Beñes, a la Comandancia de Barcelona. <i>Atlas como Capataes.</i> Málaga, Miguel Martínez Blanca, a la Comandancia de Málaga. Málaga, José Jiménez Conde, a la Comandancia de Málaga. Málaga, José González Rodríguez (27), a la Comandancia de Málaga. Málaga, José Fernández Pérez (12.º), a la Comandancia de Málaga. Málaga, Bernardo Hernández Barro, a la Comandancia de Málaga. Málaga, José Rodríguez Jiménez, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Salvador García Ducior, a	Málaga, Manuel Vicario González, a la Comandancia de Málaga. Málaga, José Sánchez Laque, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Antonio Robles Herrero, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Francisco Navarro García, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Antonio Moreno Lopez, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Antonio Moreno Moreno (5.º), a la Comandancia de Málaga. Málaga, Juan Heredia Andrade, a la Comandancia de Málaga. Málaga, José González Aranda, a la Comandancia de Málaga. Málaga, José Cuevas Ramos, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Manuel Ceres Rodríguez, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Hilario Caro Gániz, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Antonio Blanco Fernández, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Pedro Bujaldón Criado, a la Comandancia de Málaga. Málaga, José Aguilar Avila, a la Comandancia de Málaga. Málaga, José Atarzia Sánchez, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Antonio Ruiz Vázquez, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Antonio Arjona Jiménez, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Carlos Muñoz Román, a la Comandancia de Málaga. Málaga, Baltasar Naranjo Muñoz, a la Comandancia de Málaga.	Alicante, Manuel Peñalver Torregrosa, a la Comandancia de Alicante. <i>Atlas como Guardias de Caballería.</i> Valencia, Interior, Julián Morelló Guillén, a la Comandancia de Valencia, Interior. Valencia, Interior, José Ribes de San Pedro, a la Comandancia de Valencia, Interior. Valencia, Interior, Manuel Soldevilla Silla, a la Comandancia de Valencia, Interior. <i>Atlas como Trompetas.</i> Málaga, Domingo Fernández Vega, a la Comandancia de Málaga. Valencia, Interior, Adolfo Benages Martín, a la Comandancia de Valencia, Interior. <hr/> MINISTERIO DE INSTRUCCION PUBLICA Y BELLAS ARTES <hr/> DIRECCION GENERAL DE PRIMERA ENSEÑANZA <hr/> Esta Dirección general de Primera enseñanza ha resuelto aceptar la dimisión que, por motivo de salud, ha presentado reiteradamente D. Eladio García Martínez, de su cargo de Inspector jefe de primera enseñanza de Madrid, lamentando que leaiga que aban-

Imatge 5: Gaceta de Madrid

A més a més, escrutant la informació es va poder trobar que el nom de la Guàrdia Civil republicana va ser canviat posteriorment a Guàrdia Nacional Republicana, cos de seguretat que va pertànyer la nostra víctima el 1937.

Font: «*Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*», s. f.

Font: *Gaceta de Madrid*. (s. f.).

Per contrastar aquesta informació, es va realitzar una altra recerca a la web del *MINISTÈRE DES ARMÉES* (Ministeri de Defensa) de França on es va trobar la informació següent:

FORTUNI-SABATE José:

“Mort el 5/2/1942 a Mauthausen (Àustria)”

“Nascut el 5/12/1912 a Tivisa (Espanya)”

Costat: Servei de Defensa Històrica, Caen - AC 21 P 451 100

Font: *MINISTÈRE DES ARMEÉS*. (s. f.).

2.2.1.4 Josep Juncosa Escoda

De bon començament, amb aquest presoner, no es va poder trobar cap informació a les webs, on anteriorment, ja s'havien trobat diferents dades de les víctimes anteriors. Passat un cert temps, i després de consultar unes quantes webs, es va descobrir que a aquest deportat ja li havien instal·lat una llamborda de memòria. Aquesta va ser col·locada al c. Camí de Riudoms, 40, Reus, lloc on va residir Josep

Juncosa Escoda abans de marxar a l'exili. Imatge 6: Fotografia de Josep Juncosa Escoda i la seva *stolpersteine*

Aquesta *stolpersteine* havia de ser assentada el dia 2 d'abril de 2025, però a causa de les inclemències del temps no es va poder dur a terme. Finalment, el 14 d'abril es va procedir a la col·locació de la llamborda.

Josep Juncosa Escoda, va néixer el gener de 1914 a Tivissa, a la Ribera d'Ebre. Ben aviat, la família va anar a viure a Gratallops i, més endavant, a Reus per guanyar-se la vida dignament. A conseqüència que en Josep va viure pràcticament a Reus tot la seva vida, la *stolpersteine* va ser posada en aquesta ciutat.

Font: (s.f.). *Col·loquen una llamborda Stolpersteine en homenatge a Josep Juncosa Escoda*. Reusdigital.cat Diari de Reus. Notícies I Actualitat del Camp de Tarragona

Font:. Reus.Cat. (s.f.). Col·locació de la llamborda (*Stolpersteine*) en memòria de Josep Juncosa Escoda / Ajuntament de Reus

2.2.2 Registre civil de Tivissa

El dia 10 de setembre de 2025 es va desplaçar fins al Registre Civil de Tivissa seguint la recomanació de la regidora de Cultura, Montse Perelló, qui va suggerir que allí es podia trobar la informació necessària per a la recerca.

Un cop allí, després d'explicar el motiu de la visita, es va ser atès pel personal del jutjat, que va facilitar l'accés als documents i registres rellevants.

Gràcies a aquesta visita, es va poder obtenir les dades següents:

AGUSTI ARIÑO CEDO

Naixement: 24-05-1892

Mare: Tomasa Ariño Cedo

Pare: Desconegut

Carrer: c/Hospital, S/N

JOSE JUAN FORTUNY SABATE

Naixement: 05-12-1912

Mare: Josefa Sabate Cedó

Pare: Juan Fortuny Moreso/Maceras

Carrer: No diu l'adreça.

JOSE "MARIA" CAVALLE CEDO

Naixement: 03-10-1904

Mare: Teresa Cedó ...

Pare: Jaime Cavallé Saladié

Carrer: C/ Font

JOSE JUNCOSA ESCODA

Naixement: 10-01-1914

Mare: Dolores Escoda Escoda

Pare: Martin Juncosa Andres/ o similar

No diu adreça

JOSE AMIGÓ PALLISÉ

Naixement: 5-3-1909

Mare: Dolores Pallisé Pellejà

Pare: Josep Amigó Saladié

Carrer: C/ Estanislau Figueres

2.2.3 Recerca per diferents Ajuntaments

Durant el procés d'aquest treball de recerca s'ha contactat amb diferents ajuntaments, els quals tenen experiència amb la instal·lació de les *stolpersteine*.

Tortosa: En primer lloc, el primer Ajuntament amb el qual es va contactar va ser el de Tortosa, ja que es tenia constància que estaven en processos burocràtics per instal·lar-ne unes quantes. La resposta va ser molt ràpida: Mar Lleixà, primera tinent d'alcalde, el va atendre personalment i el va derivar a Joan Baptista Beltran, historiador i investigador canareu especialitzat en memòria històrica. Amb ell va estar parlant per trucada telefònica, en la qual li va explicar detalladament tots els requisits necessaris per a la instal·lació d'una llamborda.

Els Guiamets: Paral·lelament, també es va contactar amb l'Ajuntament dels Guiamets, que li va respondre amb la mateixa rapidesa. De seguida el van posar en contacte amb Miquel Perelló Segura, exalcalde del municipi i actualment professor d'història a l'Institut Julio Antonio. Amb ell va mantenir una conversa sobre el procés que havien seguit per instal·lar una llamborda en homenatge a Neus Català. Li va explicar pas a pas com ho havien dut a terme, quines dificultats s'havien trobat i quins tràmits havien hagut de superar. A més, li va facilitar el contacte del batlle d'Ulldemolins, Sergi Méndez, municipi que també es trobava en procés de gestió per a la instal·lació d'una nova llamborda. Després d'enviar-li dos missatges, encara no havia rebut resposta, però restava a l'espera que el contestés.

Tivissa: Finalment, també va parlar amb el seu ajuntament per exposar-los el projecte i saber si estarien disposats a tirar-lo endavant mitjançant un acord de ple. L'actual alcalde, Joan Cedó, li va donar el vistiplau en nom de l'ajuntament, mostrant-se favorable a estudiar la proposta amb més profunditat i a valorar-ne la possible aprovació.

Un cop acabat el lliurament del treball de recerca, aquest es presentaria per a l'aprovació al pròxim Ple ordinari de l'Ajuntament de Tivissa, per poder complir amb els tràmits establerts per a la instal·lació.

3. TREBALL DE CAMP

3.1 Visites a diferents *stolpersteine*

La primera *stolpersteine* que es va fotografiar, va ser a Itàlia, aprofitant el viatge de final de curs, on el tutor del treball de recerca en va assenyalar una. No n'havia vist cap mai o no s'hi havia fixat i, la veritat, és que li va cridar l'atenció. El dia 3 de setembre de 2025 va decidir sortir a la recerca de diverses *stolpersteine* de les Terres de l'Ebre. Necessitava observar-les directament, entendre com estaven integrades en l'espai públic i fer-se una idea clara de la seva estètica, ja que a Itàlia no havia tingut gaire temps d'observar-la amb claredat.

Imatge 7: Fotografia de la *stolpersteine* de la Neus Català Pallejà

La primera parada del seu recorregut va ser el poble de Flix. Aquest municipi és, de fet, el que concentra el nombre més elevat de *stolpersteine* de tota la zona: deu llambordes dedicades a veïns que van ser deportats als camps nazis. En arribar, va començar a buscar-les al Google Maps, per saber la seva ubicació concreta.

Allà les va observar i fotografiar totes. En una d'aquelles llambordes que estava fotografiant, una familiar de la víctima recordada en aquella llamborda li va explicar com havia estat el procés per col·locar-la.

Per últim, després de completar el recorregut per totes les *stolpersteine* de Flix, va decidir desplaçar-se fins als Guiamets, una localitat molt més petita però igualment important en la seva investigació. Allà només n'hi ha una, però és la més actual de totes les que va fotografiar.

Carrer Nou, 3

Imatge 8: Fotografia de la Neus Català

3.2 Enquesta sobre les *Stolpersteine*

Durant el procés d'elaboració d'aquest treball es va realitzar una enquesta de deu qüestions sobre el coneixement del projecte de les *Stolpersteine*.

En aquesta enquesta s'han pogut recollir unes conclusions força rellevants que ajuden a entendre millor la percepció social envers el projecte *Stolpersteine*. Els resultats obtinguts mostren, un alt grau d'interès i una predisposició positiva cap a aquest tipus de propostes. Malgrat que el coneixement previ sobre el projecte no és gaire ampli entre la població enquestada, es detecta una gran sensibilitat i una valoració molt positiva del seu objectiu principal: preservar i difondre la memòria històrica de les víctimes del nazisme.

Així mateix, la població enquestada reconeix el valor simbòlic que tenen els *Stolpersteine*, no només com a recordatori físic en l'espai públic, sinó també com a eina per promoure la reflexió.

Les dades de l'enquesta indiquen l'existència d'un escenari altament favorable per desenvolupar noves accions de sensibilització. En aquest sentit, destaca especialment l'interès per potenciar la difusió a través de canals digitals, com webs o xarxes socials, així com per incorporar aquestes temàtiques dins l'àmbit educatiu, amb l'objectiu de garantir que les generacions futures mantinguin viva la memòria.

3.3 Entrevista

El dia 8 de setembre de 2025 es va realitzar una entrevista a l'Antonio Santapau Amigó, nebot de Josep Amigó Pellisé, víctima de l'holocaust.

D'aquesta entrevista es poden extreure algunes conclusions:

- Els tres germans Amigó van marxar exiliats al camp de refugiats d'Argelers en acabar la Guerra Civil Espanyola. Des d'allí en Jaume va marxar cap a Mèxic i en Josep i Feliciano es van quedar a França i van acabar deportats al camp de concentració de Mauthausen durant la Segona Guerra Mundial. D'aquesta manera es pot veure les diferents decisions que van prendre els tres germans durant aquells anys.
- La víctima no va tornar mai més al poble que el va veure néixer, no se sap per quin motiu, però es pot intuir, ja que va formar una família i va arrelar a la població de Besiers (França).
- En Josep Amigó va estar immers en la política durant el període del franquisme i la Segona Guerra Mundial, cosa que, a l'identificar-se contrari als ideals de l'exèrcit sublevat va ser un motiu de pes per fugir exiliat i va estar al camp de refugiats d'Argelers (França), quan els alemanys van envair França ja el van deportar al camp de concentració nazi de Mauthausen.

4. PROJECTE EDUCATIU

Introducció

Aquest treball de recerca parteix de la voluntat de recuperar i visibilitzar la memòria històrica de Tivissa, especialment de les persones del municipi que van ser deportades als camps d'extermini nazis. La proposta pedagògica associada, pretén així, apropar aquest patrimoni històric i humà als infants de l'escola Marcel·lí Domingo amb un enfocament respectuós i adaptat a la seva edat.

Els trets d'identitat de l'escola -el compromís amb els valors democràtics, la formació d'un esperit crític, el respecte pels drets humans i l'arrelament al territori- ofereixen un marc idoni per abordar aquest tema des d'una perspectiva educativa. Conèixer les vivències de persones del mateix poble permet als alumnes comprendre que la història no és un relat llunyà, sinó una realitat que ha condicionat la vida de les famílies i comunitats properes.

Tal com reflecteix el PEC (Projecte Educatiu de Centre), l'escola aposta per una tasca educativa coherent, progressiva i consensuada, amb un caràcter propi que promou la responsabilitat social, el respecte mutu i la consciència cultural. Per aconseguir-ho, es treballarà amb *Stolpersteine*, plaques commemoratives que es col·loquen a les cases on van viure les víctimes, i es posarà especial atenció a les biografies personals de les persones deportades. L'alumnat coneixerà aquestes trajectòries, reflexionarà sobre les seves vides i aprendrà a entendre la història com un conjunt de vivències humanes i no només com un relat abstracte.

Així mateix, col·locar plaques al poble i treballar amb els alumnes sobre aquestes experiències esdevé una activitat que encarna els valors de l'escola: permet aprendre sobre aquell passat difícil, enfortir l'arrelament al territori i reflexionar sobre els valors democràtics. L'objectiu, per tant, és fomentar no només el coneixement històric, sinó també una ciutadania activa, que entengui que la memòria no és només un relat del passat, sinó una responsabilitat present per construir un futur més just.

Proposta educativa

Una proposta educativa és, en realitat, un pla d'activitats pensat per aprendre nous continguts d'una manera més didàctica. No es tracta només d'estudiar fets o dates,

sinó de comprendre situacions, reflexionar sobre elles i aprendre valors que els ajudin a ser més responsables i respectuosos amb els altres.

Els continguts que proposaria per treballar els dividiria en dos blocs:

1. L'exili i la deportació (versió per a Primària)

A. Qui eren les persones que van haver de marxar de casa seva?

Explicació amb exemples senzills, parlant de persones que van haver de fugir per no ser perseguides.

B. On van anar?

Explicació clara sobre els camps de concentració, amb fotos o dibuixos per fer-ho més entenedor.

C. Què va passar amb aquestes persones?

Enfocament en les dificultats de les seves vides, però també en els seus somnis i esperances de tornar a casa.

2. Memòria Democràtica

A. Què vol dir “memòria”?

Explicar que és com un record de les coses importants del passat.

B. Per què és important recordar la història

Explicació senzilla de per què aprendre del passat ens ajuda a no repetir els mateixos errors.

És per això que, amb aquesta proposta, l'objectiu és que l'alumnat de l'escola Marcel·lí Domingo de Tivissa aconsegueixi veure la història com un conjunt de dades properes i de vivències humanes i pròximes que formen part del seu propi passat, enllaçant-lo amb els valors de l'escola i amb la vida del poble.

Els objectius, així doncs, serien els següents:

1. Entendre de manera clara i senzilla, què va passar durant l'exili i la deportació i com va afectar la vida de la gent del poble.
2. Descobrir què és la “memòria democràtica” i per què recordar el passat ens ajuda a construir un futur millor.

3. Conèixer persones del municipi o de la comarca que van viure l'exili o la deportació a través d'històries properes i fàcils d'entendre.
4. Treballar en grup i deixar volar la creativitat amb activitats diverses que facin més viu l'aprenentatge.
5. Reflexionar i practicar valors com la solidaritat, la tolerància i el respecte per la diversitat en el dia a dia.

Aquests han d'anar relacionats amb una proposta d'activitats i una manera de fer que motivi i inciti a tot l'alumnat:

Sessió 1: Conte sobre l'exili i la deportació (ANNEX 1)

- L'activitat començarà amb la lectura d'un conte adaptat per a l'alumnat de primària, on la protagonista és la Neus, una nena que va haver de marxar del seu poble a causa de la guerra i que va acabar deportada a un camp nazi. El conte explica la seva experiència amb un llenguatge senzill i respectuós, l'esperança i la importància de la solidaritat.
- Després de la lectura, els infants podran:
  - Compartir què els ha cridat l'atenció.
  - Posar noms a les emocions que han reconegut en el conte.
  - Dibuixar la seva escena preferida del conte, tot explicant per què l'han triada.

Aquesta activitat ajuda a introduir el tema d'una manera propera i emocional, fent que els infants connectin amb la protagonista i entenguin la dimensió humana de l'exili.

Sessió 2 - 4: Petita recerca de noms locals o propers:

- Aquesta activitat introdueix als alumnes en la idea de "recerca" de manera senzilla i guiada.
- Es presentaran als infants noms reals de persones del municipi o de la comarca que van viure a l'exili o van ser deportades durant el nazisme. A partir d'aquí, es proposarà descobrir qui eren a través de materials adaptats:

- Fotografies antigues.
  - Petites biografies resumides.
  - Testimonis recollits per entitats locals.
  - Informació del museu o arxiu municipal.
- Els alumnes podran:
    - Fer un mini dossier visual (amb dibuixos i paraules claus). Explicar oralment davant la classe què han après d'aquella persona.
    - Relacionar les vivències reals amb les emocions del conte de la Neus.
    - L'objectiu és que els infants entenguin que aquestes històries no són llunyanes, sinó que formen part de la memòria del seu poble.

Sessió 5: Joc de rol “El viatge de l'exiliat”

- A través d'una dinàmica guiada, els infants interpretaran el paper d'una persona que ha de marxar de casa per culpa de la guerra.

Se'ls planteja:

- Omplir una “maleta” imaginària amb només 5 objectes importants.
  - Prendre decisions difícils: què deixo enrere?, com em sentiria?, què em preocupa?
  - Simular un petit trajecte amb diferents “estacions” que representen moments del viatge.
- Cada fase inclourà preguntes senzilles per a la reflexió:
    - “Què necessito per sentir-me segur?”
    - “Què em fa por del viatge?”
    - “Què o qui m'ajuda a seguir endavant?”

És una activitat empàtica i vivencial, que permet entendre l'exili de les emocions.

Sessió 6: Sortida a un lloc de memòria real (1 matí o 1 dia):

- Per complementar el treball a l'aula, es planteja una sortida a un espai de memòria que permeti als infants connectar el que han après amb un entorn real. Es proposen dues opcions, cadascuna amb un enfocament diferent però igualment valuós.

Opció A: Poble Vell de Corbera d'Ebre (Terra Alta)

- **Justificació:** És la proposta més propera i directa per treballar la memòria del territori. El Poble Vell és un espai emblemàtic marcat per la batalla de l'Ebre, on encara avui es poden veure les cases destruïdes i els carrers tal com van quedar després de la Guerra Civil.
- **Activitat:** Mitjançant una visita guiada adaptada a primària, els infants poden:
  - Observar com la guerra va afectar la vida quotidiana de les famílies del territori.
  - Relacionar el que veuen amb les històries reals de persones del municipi que van viure l'exili o la deportació.
  - Comprendre que els fets històrics no van passar lluny, sinó molt a prop de casa seva.

Aquesta opció connecta directament amb les vivències locals i ajuda a reforçar el vincle entre memòria històrica i identitat del territori.

Opció B: Memorial Democràtic (Barcelona)

- **Justificació:** Aquesta visita permet aprofundir en el context històric de l'Holocaust, els camps nazis i la deportació, sempre amb un llenguatge i recursos adaptats a l'edat dels infants. És l'opció més adequada si es vol treballar de manera més específica el tema de la deportació i de les víctimes catalanes als camps nazis.

- **Activitat:** Al Memorial Democràtic, el grup pot participar en tallers i activitats educatives pensades per als més petits. Els infants poden:
  - Veure fotografies, objectes i testimonis reals de persones deportades.
  - Entendre de manera respectuosa què eren els camps d'extermini.
  - Relaciona aquestes històries amb el conte de la Neus i amb la recerca de noms locals.

Aquesta opció apropa als infants a la memòria de l'Holocaust des d'una mirada molt pedagògica i cuidada.

Sessió 7. Mural col·lectiu final: "Pinta la memòria"

- Com activitat de cloenda, es proposa crear un gran mural col·lectiu que representi la memòria democràtica i les històries treballades.
- Els infants poden:
  - Dibuixar escenes del conte de la Neus.
  - Representar moments de la recerca.
  - Incorporar paraules i valor apresos.
  - Afegir colors, símbols d'esperança, mans unides, camins, cases, maletes, etc.
- El mural es podrà exposar al passadís de l'escola o a l'entrada, de manera que tota la comunitat educativa pugui veure'l.

Aquesta activitat final reforça la idea que la memòria es construeix entre tots i que recordar és un acte col·lectiu.

Conclusió de la proposta pedagògica

En definitiva, doncs, aquesta proposta educativa neix amb la voluntat de fer que els infants s'acostin al passat no des de la distància, sinó des de l'emoció i la humanitat. L'exili, la deportació i l'Holocaust poden semblar realitats llunyanes per a ells, però

quan les expliquem a través d'històries properes i dels records de persones que van caminar pels nostres mateixos carrers, la història deixa de ser abstracta.

A Tivissa i a tants altres racons de la nostra comarca, cada nom amagat en un arxiu, cada fotografia gastada pel temps, cada testimoni que s'ha conservat, és un fragment d'una història que mereix ser recuperada. I projectes com els *Stolpersteine* -aquestes llambordes daurades que brillen als portals de cases- ens recorden que la memòria no és un concepte; és una persona, un rostre, un somni trencat per tornar a aparèixer quan algú s'atura uns segons a llegir-ne el nom.

Quan els infants descobreixen què significa trobar una d'aquestes pedres, entenen que la història pot parlar-los en veu baixa, des del carrer. Entenen que cada *Stolpersteine* marca la vida d'algú que un dia va ser arrencat de casa seva, que va patir, que potser no va tornar... però que ara, gràcies a la memòria col·lectiva, recupera un espai digne en el món.

A través de les activitats d'aquesta proposta, els alumnes aprendran a observar el passat amb un respecte profund. Descobriran que recordar no és recordar el dolor, sinó donar sentit a la llibertat i els valors que avui gaudim. Quan escolten un conte com el de la Neus, quan investiguen noms del seu poble o quan visiten el Poble Vell de Corbera (o el Memorial Democràtic de Barcelona), es connecten amb la història. En fer-ho, la memòria deixa de ser un tema del qual només parlen els adults i es converteixen en una eina que ells també poden comprendre, interpretar i conservar.

Els infants tenen una manera particular d'entendre el món: transformen el dolor en preguntes sinceres i la injustícia en ganes d'ajudar. Cada dibuix, cada frase que escriuen, cada reflexió que comparteixen és un pont entre generacions, un gest que manté viu allò que no pot ser oblidat. I és en aquestes petites accions on la memòria democràtica adquireix tot el seu sentit.

Educar en la memòria és educar en la dignitat. És posar una llum allà on un dia hi va haver-hi foscor. És ensenya que, fins i tot en els moments més durs, sempre hi ha persones que lluiten, que estimen, que esperen. I aquesta és la lliçó que volem transmetre: que la història dels nostres pobles està feta de vides que mereixen ser recordades, i que cada infant pot formar part d'aquest acte de cura col·lectiva.

Amb aquesta proposta, la memòria deixa de ser un record llunyà per convertir-se en una experiència compartida. Els alumnes no només aprenen què va passar, sinó que

comprenen per què importa, i com poden contribuir, amb els seus ulls nets i la seva sensibilitat, a un futur més lliure, més just i més humà.

Perquè, al cap i a la fi, recordar és una manera de continuar caminant plegats. I cada *Stolpersteine*, cada història recuperada, cada activitat viscuda, és una passa més en aquest camí compartit cap a una societat que no es permet oblidar el que mai s'hauria d'haver repetit.

Per últim i després de parlar amb la directora de l'Escola Marcel·lí Domingo, Marta Linde, va comunicar que aquesta proposta pedagògica era molt interessant i que seria estudiada perquè pogués ser implementada als seus alumnes, a través del Consell d'Infància que s'iniciarà properament per establir vincle amb l'Ajuntament.

5. CONCLUSIÓ

A partir de la hipòtesi inicial del projecte i dels objectius plantejats, podem concloure que: En primer lloc, l'objectiu principal, que consisteix a aconseguir la col·locació d'una *Stolpersteine* en homenatge a alguna víctima, encara no s'ha pogut complir. Això es deu al fet que es tracta d'un procés que requereix temps, ja que cal presentar la proposta a l'Ajuntament i posteriorment, que aquesta sigui tramitada al Memorial Democràtic. Per tant, actualment aquest objectiu es troba en tràmits burocràtics.

En segon lloc, l'objectiu de donar més visibilitat a les víctimes originàries de Tivissa deportades als camps de concentració nazis sí que s'ha assolit, ja que amb la realització del projecte educatiu permet difondre la seva història dins de l'escola de Tivissa.

Finalment, el tercer objectiu, que pretén augmentar el coneixement sobre la història de les víctimes dels camps de concentració nazis a la Ribera d'Ebre, també es considera assolit. Això és possible gràcies a l'elaboració de còpies del treball que es lliuraran a l'Ajuntament, contribuint així a la preservació i difusió de la memòria històrica al municipi.

Les *stolpersteine* són una mostra de les absències, petites pedres que ens recorden les vides trencades pel règim nazi, d'aquelles persones deportades als diversos camps de concentració i d'extermini. Són la pedra que ensopeguem en el dia a dia: la persistència de la memòria. Com a micro monument, la seva premissa essencial és "un nom, una pedra".

Al cap i a la fi, no deixa de ser un exercici de justícia que no necessita grans discursos: només cal aturar-se, respirar i mirar la llum que reflecteix la pedra. És una persona, un rostre, un somni trencat per tornar a aparèixer quan algú s'atura uns segons a llegir-ne el nom.

En definitiva, com diu la Sra. Sima Weingarten, secretaria general del museu de l'holocaust de Buenos Aires "Recordar es assegurar la informació i obligar a

inscriure els fets ocorreguts en el marc històric d'aquella època i a la vegada del nostre temps actual.

El principal perill resideix, doncs, en el desconeixement i la falta d'informació, que impossibilita la consciència crítica i desmenteix allò esdevingut, per posar a les noves generacions en la ignorància. Òbviament, aspirem a una memòria crítica, amb ideologia, no banal ni frívola i amb profunditat”.

6. AGRAÏMENTS

En primer lloc, es vol donar les gràcies al tutor i mentor del treball de recerca Manolo Bobes Castell, que ha representat un suport molt important en la realització d'aquesta tasca. Gràcies a la seva ajuda i la seva orientació s'ha pogut realitzar i tirar endavant el projecte. Un treball que l'ha acabat captivant.

En segon lloc, es vol agrair la col·laboració de l'Antonio Santapau, per obrir-se a parlar sobre la història del seu familiar i que sense ell l'inici d'aquest no hauria sigut possible.

En tercer lloc, es vol fer esment del suport de l'Heura Jardí per l'assessorament en l'elaboració del projecte educatiu.

També agrair al suport de l'historiador Joan B. Beltràn Reverter, pels seus consells sobre el tema i el seu suport en tot moment, a Miquel Perelló, exalcalde dels Guiamets, qui em va aportar informació sobre les *Stolpersteine*, Montse Perelló regidora de cultura de l'Ajuntament de Tivissa, per les seves recomanacions i interès que ha mostrat en el projecte, al despatx d'arquitectura 2.17 en especial a Toni Ferré per la seva predisposició en el disseny de la projecció d'una *stolpersteine* a Tivissa.

Finalment i no menys important es vol agrair a les més de dues-centes persones que van respondre l'enquesta.

7. LLISTAT DE REFERÈNCIES

Admin. (2025, abril 2). *Col·loquen una llamborda Stolpersteine en homenatge a Josep Juncosa Escoda*. Reusdigital.cat Diari de Reus. Notícies I Actualitat del Camp de Tarragona.

<https://reusdigital.cat/noticies/reus/colloquen-una-llamborda-stolpersteine-en-homenatge-josep-juncosa-escoda>

Admin. (2013, febrero 21). *El Consell Comarcal aprova una declaració per la restitució de la memòria històrica dels morts als camps nazis - Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre*. Consell Comarcal de la Ribera D'Ebre.

<https://www.riberaebre.org/2005/05/25/el-consell-comarcal-aprova-una-declaracio-per-la-restitucio-de-la-memoria-historica-dels-morts-als-camps-nazis/>

Banc de la Memòria Democràtica. (s. f.-b). Generalitat de Catalunya / Memorial Democràtic.

https://banc.memoria.gencat.cat/ca/results/deportats?birth_place=es1_6780

Boletín oficial del Estado. (s. f.). Gaceta de Madrid. Recuperado 30 de agosto de 1936,

<https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1936/243/B01558-01560.pdf#page=3%C3%A7>

Buscador de represaliados de la Guerra Civil española. (s. f.).

<https://buscar.combatientes.es/Investigacion/>

CENS 1934 TIVISSA. (s. f.-c).

https://arxiuenlinia.dipta.cat/fotoweb/archives/5005-Cens-electoral/Marques%20daigua/Cens%20Electoral%201894-1955/1934/CENS_1934_TIVISSA.pdf.info#c=%2Ffotoweb%2Farchives%2F5005-Cens-electoral%2F%3Ftxnm%3D602b8269a8b2480db26faf7b

Client challenge. (s. f.-b).

https://ilercavonia.fandom.com/wiki/Deportats_de_la_Terra_Alta_i_de_la_Ribera_d%27Ebre_a_camps_nazis

D'Amposta, A. (s. f.). *Les llambordes Stolpersteine recorden els deportats*

republicans ampostins als camps de concentració nazi. Ajuntament

D'Amposta.

<https://www.amposta.cat/ca/registre/llambordes-stolpersteine-recorden-deportats-republicans-ampostins-camps-concentracio-nazi>

Diari oficial de la Generalitat Catalunya. (1937, 27 novembre). dogc.gencat.cat.

<https://dogc.gencat.cat/.content/continguts/serveis/republica/1937/19370331.pdf>

El Memorial Democràtic instal·larà 127 llambordes stolpersteine el 2025, un record

permanent a les víctimes de la deportació nazi. (2025, 5 febrero). Govern.cat.

<https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/678582/memorial-democratic-instal·lacio-127-llambordes-stolpersteine-2025-record-permanent-victimes-deportacio-nazi?v=>

Españoles deportados a campos de concentración nazis. (s. f.). Ministerio de Cultura - Gobierno de España.

<https://pares.cultura.gob.es/Deportados/servlets/ServletController>

Introducción Proyecto Stolpersteine – Triángulo Azul Stolpersteine. (2025, 28 noviembre).

<https://www.trianguloazulstolpersteine.es/introduccion-proyecto-stolpersteine/>

Ministère des ARMEÉS. (s. f.).

<https://www.memoiredeshommes.sga.defense.gouv.fr/recherche-globale/rechercher-dans-les-bases-nominatives?detail=3405147>

Reus.Cat. (2025, abril 2). *Col·locació de la llamborda (Stolperstein) en memòria de Josep Juncosa Escoda | Ajuntament de Reus.*

<https://www.reus.cat/arxiu/collocacio-de-la-llamborda-stolperstein-en-memoria-de-josep-juncosa-escoda>

Stolpersteine | (2015) *Asociación para la Recuperación de la Memoria Histórica.* (s. f.-c). <https://memoriahistorica.org.es/trianguloazul/proyectos/stolpersteine/>

STOLPERSTEIN initiators on site (2025) | *Stolpersteine.* (s. f.-b).

<https://www.stolpersteine.eu/en/contacts/stolperstein-initiators-on-site>

Stolpersteine. (28.04.2025). Memorial Democràtic.

<https://memoria.gencat.cat/ca/que-fem/stolpersteine/index.html>

Llistat d'imatges

Imatge 1:

<https://pares.cultura.gob.es/Deportados/servlets/ServletController?ini=0&accion=0&opcion=20>

Imatge 2:

https://arxiuenlinia.dipta.cat/fotoweb/archives/5005-Cens-electoral/Marques%20daigua/Cens%20Electoral%201894-1955/1934/CENS_1934_TIVISSA.pdf.info#c=%2Ffotoweb%2Farchives%2F5005-Cens-electoral%2F%3Ftxnm%3D602b8269a8b2480db26faf7b

Imatge 3:

https://arxiuenlinia.dipta.cat/fotoweb/archives/5005-Cens-electoral/Marques%20daigua/Cens%20Electoral%201894-1955/1934/CENS_1934_TIVISSA.pdf.info#c=%2Ffotoweb%2Farchives%2F5005-Cens-electoral%2F%3Ftxnm%3D602b8269a8b2480db26faf7b

Imatge 4:

<https://dogc.gencat.cat/.content/continguts/serveis/republica/1937/19370331.pdf>

Imatge 5:

<https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1936/243/B01558-01560.pdf#page=3%C3%A7>

Imatge 6:

https://reusdigital.cat/sites/default/files/styles/responsive_full/public/homenatge-llambordes.png?itok=dQ2OcnYI

Imatge 7:

Font pròpia. Fotografia de Jan Andreu Pallisé

Imatge 8:

Font pròpia. Fotografia de Jan Andreu Pallisé

8. ANNEXOS

8.1 Annex 1

Conte del projecte educatiu

Un viatge peculiar

La Neus era una nena que vivia en un poble petit, envoltat de muntanyes, camps d'ametllers i vinya. Cada matí anava a l'escola amb el seu millor amic, en Pau, i a les tardes jugava amb la seva germana gran, la Maria, mentre la seva mare feia olor de pa acabat de fer. Tot semblava tranquil i feliç, fins que un dia les coses van començar a canviar.

A casa, els adults parlaven fluix i amb el front arrugat. S'explicava que hi havia persones perseguides per les seves idees o per qui eren, i que molts havien de fugir per salvar-se. La família de la Neus va entendre que, tard o d'hora, els podria tocar a ells. Tot i que ningú volia marxar del seu poble, sabien que quedar-se podia ser perillós.

Una nit, mentre la lluna il·luminava la finestra, la mare de la Neus li va dir que havien de preparar una bossa petita amb les coses més importants. La Neus va obrir la motxilla i hi va posar el seu peluix preferit, un llibre de contes amb les pàgines una mica gastades i una foto de tota la família. Va fer una última mirada a la seva habitació, com si volgués recordar cada detall abans de marxar.

L'endemà, un grup de soldats van arribar al poble. Les famílies no podien quedar-se, havien de marxar immediatament. No era una tria. Amb pressa i tristesa, pares i mares intentaven mantenir la calma mentre els feien pujar a camions i trens. La Neus agafava fort la mà de la seva mare, mentre intentava no perdre de vista la Maria.

El viatge va ser llarg i cansat. A les finestres del tren, la Neus veia com els camps s'allunyaven i apareixien paisatges desconeguts. Sovint no hi havia menjar, i molts infants ploraven perquè no entenien què passava.

En una estació, la Neus va veure com algunes famílies eren separades, i això li va fer agafar encara més fort la motxilla, com si aquell gest li donés seguretat.

Quan finalment van arribar al camp, tot va semblar més estrany i dur. Era un lloc gran, ple de filats, amb edificis grisos i freds. A dins, els feien dormir en espais molt plens i seguien normes estrictes.

Els adults intentaven cuidar als petits com podien, i els més grans feien gestos per alegrar-los: un conte improvisat, una cançó baixeta, una mirada amable.

La Neus tenia por, però també era valenta. Cada matí intentava trobar la Maria, sense massa èxit, i buscar maneres d'ajudar la mare.

Quan algun nen o nena plorava, ella li deixava mirar el seu llibre de contes. Quan algú tenia fred, compartia la manta.

A vegades, tancava els ulls i imaginava el seu poble, els ametllers florits i el riure del seu pare. Aquells records li donaven força.

Amb el temps, la Neus va descobrir que, fins i tot en els moments més difícils, la gent podia ajudar-se, fer-se costat i mantenir viva l'esperança. Somiava amb el dia que podria tornar a casa, abraçar als seus avis i córrer pels carrers del poble.

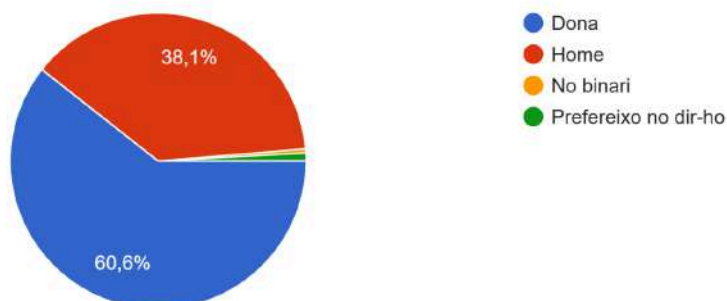
I encara que el seu camí va ser molt dur, la Neus mai va oblidar qui era ni d'on venia. Va aprendre que recordar el passat és important per cuidar el futur; que la memòria és com una llum que no s'ha d'apagar; i que la llibertat, la bondat i la justícia són res tresors que cal protegir sempre.

8.2 Annex 2

Gràfics de l'enquesta

Bloc 1. Dades demogràfiques 1.- Gènere:

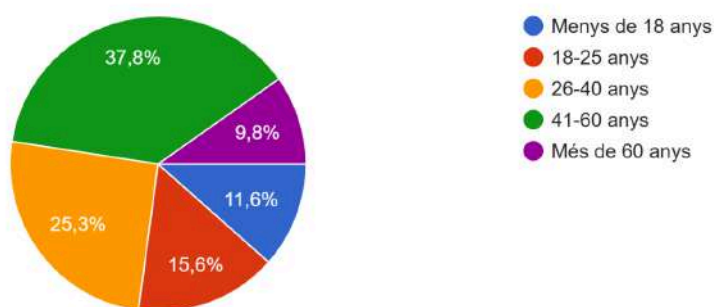
226 respuestas

La major part de les persones que van respondre s'identifiquen com a dona, i després hi ha un grup força nombrós que s'identifica com a home. Les opcions de no binari i prefereixo no dir-ho són minoritàries, amb molt poca presència en comparació amb les dues primeres.

2.- Edat:

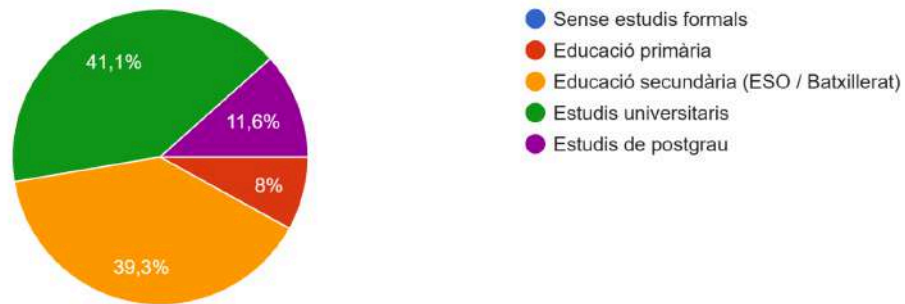
225 respuestas

La franja d'edat majoritària de les persones enquestades tenen entre 41 i 60 anys. Un altre grup força nombrós és el de persones d'entre 26 i 40 anys. Els grups més joves —menors de 18 i 18-25 anys— tenen una presència més baixa. El grup de més de 60 anys és el que té menys participants.

3.- Nivell d'estudis:

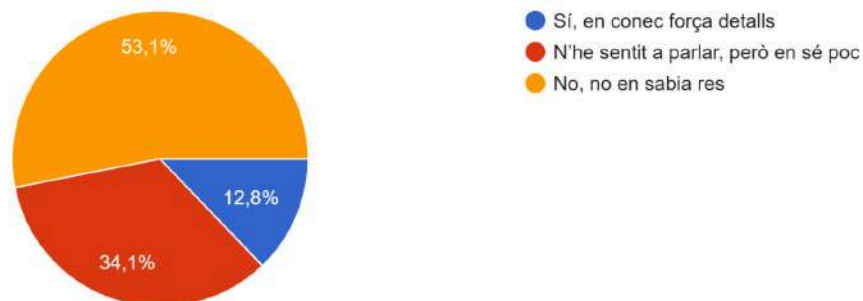
224 respuestas

La major part de les persones enquestades tenen estudis universitaris. Un altre grup molt nombrós és el de persones amb estudis secundaris. Els estudis de postgrau i amb educació primària tenen una presència més moderada, mentre que les persones que tenen estudis formals són un grup molt més reduït.

Bloc 2. Coneixement i percepció del projecte 4.- Coneixies el Projecte Stolpersteine abans d'aquest qüestionari? En cas afirmatiu pots continuar amb l'enquesta.

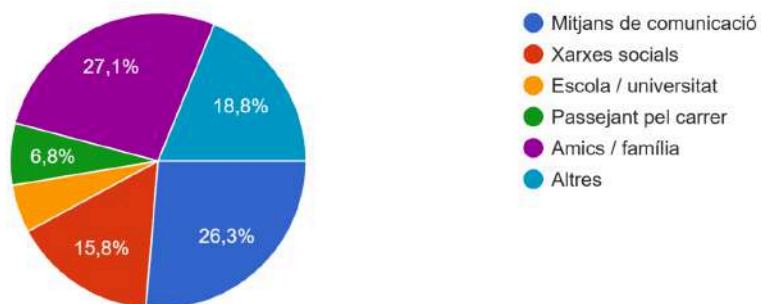
226 respuestas

La majoria de persones enquestades no coneixien res del projecte abans de respondre el qüestionari. Una part significativa n'havia sentit a parlar, però en sabia poc, mentre que només una minoria el coneixia amb força detall.

5.- On vas conèixer o sentir parlar del projecte (si escau)?

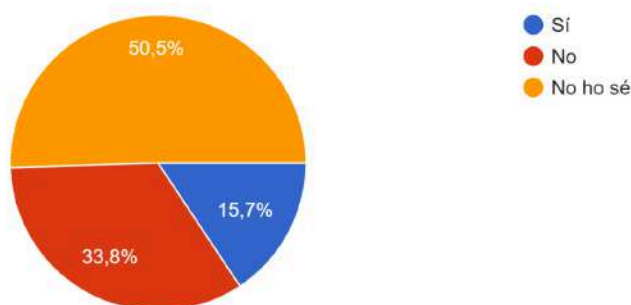
133 respuestas

Entre aquells que en tenien algun coneixement, se n'havien assabentat per les xarxes socials i també pels mitjans de comunicació, tant escrits com Radio i TV. També es van esmentar l'escola o universitat, els amics i família, son altres vies de coneixement del projecte.

6.- Has viscut o vius actualment en una zona amb Stolpersteine instal·lades?

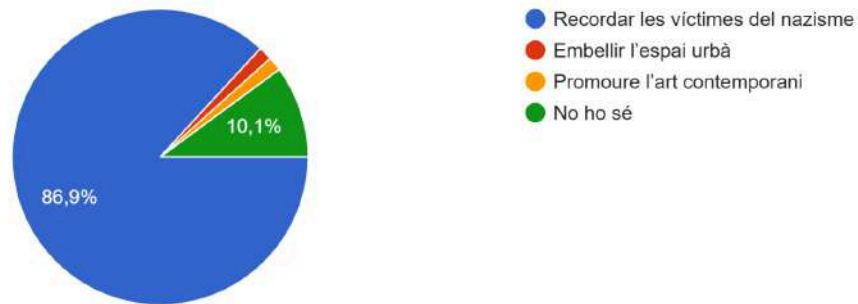
198 respuestas

La meitat de les persones enquestades no saben si viuen en una zona amb *Stolpersteine* instal·lades. Dels que ho saben, una proporció considerable indica que no hi viu, mentre que només una minoria afirma que sí.

7.- Quin creus que és l'objectiu principal del projecte?

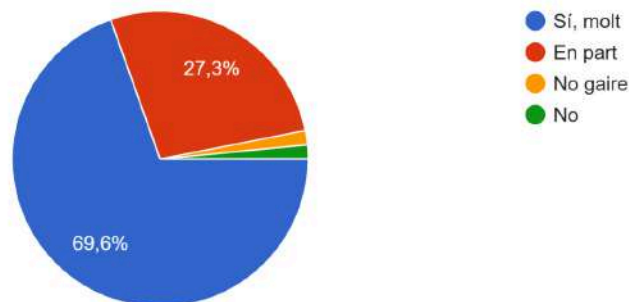
198 respuestas

La gran majoria identifica clarament que l'objectiu principal del Projecte *Stolpersteine* és recordar les víctimes del nazisme. Només una petita proporció té dubtes o pensa que podria estar relacionat amb altres finalitats, com embellir l'espai urbà o promoure l'art contemporani.

8.- Consideres que aquest tipus d'iniciatives ajuden a mantenir viva la memòria històrica?

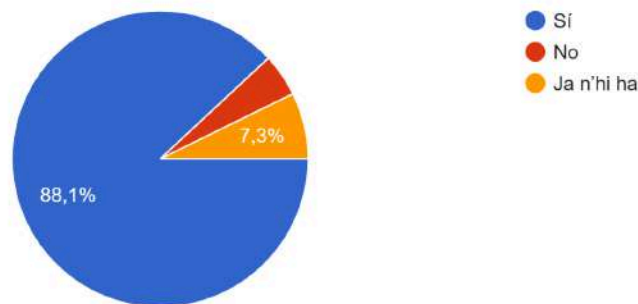
194 respuestas

La majoria considera que aquest tipus d'iniciatives ajuden molt a mantenir viva la memòria històrica. Una part significativa opina que ajuden en part, mentre que només una proporció molt petita creu que no tenen gaire impacte o no hi contribueixen.

9.- T'agradaria que en la població que resideixes s'instal·lés una llamborda de memòria històrica (stolpersteine) ?

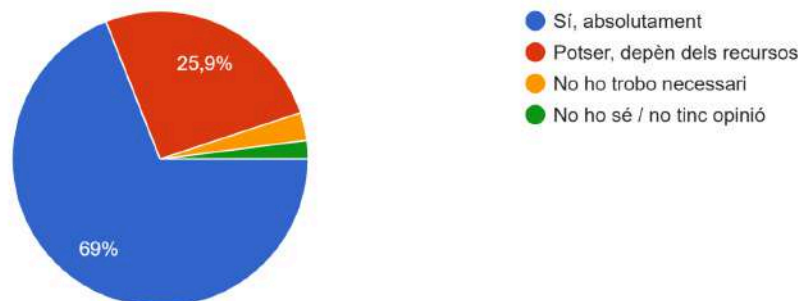
193 respuestas

Una immensa majoria voldria que en la seva població s'instal·lés una llamborda *Stolpersteine*. Només una petita proporció indica que no li agradaria, i un grup molt reduït assenyala que ja n'hi ha.

10.- Creus que caldria impulsar més projectes de memòria històrica similars a la teva comunitat?

197 respuestas

La gran majoria creu que caldria impulsar més projectes de memòria històrica similars a la seva comunitat, i ho afirma de manera contundent. Una part significativa considera que potser sí, però dependent dels recursos disponibles, mentre que només una proporció molt petita opina que no és necessari o no té opinió.

8.3 Annex 3

Transcripció de l'entrevista

"Bones antonio,

Estic fent un treball de recerca sobre els deportats a camps de concentració nazi de Tivissa i investigant han sortit varis noms, un d'ells el senyor Josep Amigó Pellisé Un objectiu del meu treball seria reconèixer la memòria d'aquest senyor posant una placa de memòria històrica al lloc on va viure, davall a la cera

Jo: Bueno primer de tot, com està Antonio?"

Antonio: Bé, molt bé gràcies

Jo: Perfecte!! Comencem amb les preguntes doncs

Antonio: Som-hi

Jo: Quin parentesc tenies amb aquesta persona?

Antonio: Jo soc el nebot de la víctima

Jo: El vas arribar a conèixer ?

Antonio: Si, vaig conèixer als tres germans, Josep, Feliciano i Jaume, però especialment a Josep Amigó. Els vaig conèixer en dues ocasions, una quan era molt petit, que vam anar on vivia ell, un altre cop, a Figueres on van fer una quedada de germans excepte el que vivia a Mèxic i una última vegada al seu enterrament.

Jo: Va marxar exiliat abans ?

Antonio: Si, els tres germans van marxar i van fer cap al camp de refugiats d'Argelers en finalitzar la Guerra Civil Espanyola. Un cop allí van fer plans i Jaume va exiliar-se a Mèxic, mentre que els altres dos germans es van quedar i van ser deportats al camp de concentració de Mauthausen enmig de la segona guerra mundial. En finalitzar la guerra van ser alliberats i Feliciano es va quedar a viure al nord de França i en Josep a Besiers on tenia uns cunyats refugiats de la Canonja.

Jo: Estava ficat en política abans de la guerra ?

Antonio: Si, Josep va ser alcalde durant uns mesos l'any 1938, en plena Guerra Civil Espanyola.

Jo: Tens alguna anècdota que t'explicà la teva mare ?

Antonio: Sí, però no me les va explicar la meva mare, sinó ell mateix. Josep m'explicà la feina que feia ell a la cuina dins al camp de concentració on feien aiguardent de la peladura de les patates podrides o com en Jaume, que va marxar exiliat a Mèxic deixant la dona i un fill que no van voler seguir-lo, posteriorment ell va refer la seva vida fins al final dels seus dies.”

8.4 Annex 4

Fotografies de diferents *stolpersteine*

Itàlia

Carrer Giulio Cesare, 223

Flix

Carrer Sant Roc, 20

Plaça Major, 9

Plaça Major. 9

Carrer Sant Roc. 33

Plaça Major. 6

8.5 Annex 5

Projecció d'una futura *Stolpersteine* a Tivissa

Durant el procés d'elaboració d'aquest Treball de Recerca, es va establir contacte amb l'estudi d'arquitectura "2.17 arquitectura", amb l'objectiu de recuperar i visibilitzar la memòria de Josep Amigó Pellisé al municipi de Tivissa. Després d'una conversa on se'ls va exposar el projecte, l'estudi va mostrar un gran interès per la iniciativa i va oferir-se a col·laborar de manera desinteressada.

Gràcies a aquesta col·laboració, l'equip d'arquitectes va elaborar una projecció d'una futura *Stolpersteine* situada al lloc on havia viscut Josep Amigó Pellisé. Aquesta simulació permet observar de manera clara i aproximada com podria integrar-se la pedra de memòria en l'espai públic de Tivissa.

La feina realitzada per "2.17 arquitectura" és de gran ajuda, ja que no només facilita imaginar l'impacte visual i simbòlic que tindria la instal·lació d'una *Stolpersteine* al poble, sinó que també contribueix a reforçar el compromís col·lectiu amb la recuperació de la memòria històrica i amb el reconeixement públic de les víctimes locals del nazisme.

